

Тема: Метаморфози мистецького життя України: від сталінських морозів до хрущовської відлиги

1. Історичні умови розвитку культури
2. Відновлення системи освіти
3. Розвиток літератури і мистецтва. «Ждановщина» в Україні

Література

1. Перегуда Є.В. Історія української культури: навчальний посібник / Є.В. Перегуда, В.Ф. Панібудьласка, А.В. Тороп, В.П. Макогон, П.О. Дьомкін, В.Ф. Деревінський, С.В. Савойська, С.В. Стеценко, В.В. Бабич, Т.В. Шевельова, П.П. Оксюковський. – К.: КНУБА, 2010. – 149с.

2. Бек К. Відновлення сталінської системи в повоєнній УРСР. URL: www.irbis-nbuv.gov.ua > [cgi-bin](#) > [cgiirbis_64](#)

1. Історичні умови розвитку культури

Відродження культурного життя України у повоєнні роки наражалося на великі труднощі. Культурне будівництво, як і раніше, фінансувалося за залишковим принципом.

Перемога СРСР у війні посилила розвиток у радянському суспільстві процесів, які протистояли один одному:

– з одного боку – зміцнення тоталітарного режиму;

– з іншого – зростання суспільної свідомості народу, який виніс на своїх плечах усі труднощі війни.

Війна значною мірою підірвала ідеологію «гвинтика», адже перемогти ворога могли лише самостійно мислячі люди, а не сліпі виконавці волі вождя.

Величезний жертвний внесок народу у перемогу не тільки зміцнив у його свідомості самоповагу, а й сприяв появі у нього відчуття господаря країни, суспільства, своєї історії.

Суттєво вплинуло на світосприйняття українців перебування їх у складі радянських військ за кордоном, знайомство із західним способом життя. Війна показала народу всю аморальність, антигуманність режиму абсолютної особистої диктатури, створивши передумови для критичної оцінки суспільством і системи влади в цілому, і особи керівника зокрема. Український народ був переконаний, що після величезних жертв і перемоги, він, як і інші народи СРСР, заслуговує на поліпшення матеріального життя і на встановлення справедливого демократичного ладу.

Сталінський режим на вимоги часу відповів не реформами, а намаганням зберегти незмінність становища, посиленням контролю над суспільством, особливо в царині ідеології.

Прояви національної самосвідомості, критичний підхід до будь-яких явищ суспільного життя, відступ від регламентованих пропагандистських стереотипів з боку діячів культури часто кваліфікувалися як *український буржуазний націоналізм, космополітизм, антирадянська діяльність* і загрозували людині моральним та фізичним знищенням.

2. Відновлення системи освіти

Після звільнення території України від німецько-фашистських загарбників розпочалося відновлення зруйнованих підчас війни шкіл, закладів культури, наукових установ.

Поширення набув рух за відбудову зруйнованих і спорудження нових шкільних приміщень силами самого населення – «методом народної будови». У 1944-1945 рр. у республіці було відбудовано і побудовано 1669 шкіл. На 1950 р. довоєнна мережа шкіл була практично відновлена, але для налагодження нормальної системи освіти цього було недостатньо: у середині 50-х років 16 тис. шкіл (33,2% від їх загальної кількості), в яких

навчалось 1,67 млн. дітей, змушені були організувати заняття в дві, а то і в три зміни. Значна кількість цих закладів, особливо в сільській місцевості і у робітничих селищах, була розташована у приміщеннях, мало пристосованих для навчання.

Школи постійно відчували гостру потребу в підручниках, зошитах і навчальному обладнанні. Для матеріальної підтримки тих, кого батьки не могли забезпечити мінімумом необхідного для навчання, створювався фонд всеобучу.

Труднощі, що стояли перед системою освіти, викликали необхідність запровадження **мережі вечірніх шкіл**. Були засновані також навчальні курси для дорослих, професійні заочні школи.

Але реалії часу потребували все більше освічених людей. У 1953 р. було здійснено перехід до обов'язкової **семирічної освіти**. Це, у свою чергу, створило додаткові труднощі – нестачу приміщень, вчителів, навчальних посібників.

Як і в довоєнні роки, Комуністична партія прагнула перетворити школу на знаряддя встановлення і посилення свого контролю над учнівською молоддю. Була відновлена робота піонерських і комсомольських організацій. Прищеплення відданості Й.Сталіну й ідеалам комунізму оголошувалося найважливішим покликанням школи.

У повоєнні роки розпочався процес неухильного скорочення шкіл з українською мовою викладання. Так, з 1948 р. по 1954 р. кількість українських шкіл зменшилася з 26 до 25 тис, а російських – збільшилася з 2 720 до 4 051, або в 1,5 рази. На 1953 р. в українських школах навчалось 1,4 млн., а в російських і змішаних – 3,9 млн. дітей.

Закривались національні школи (польські, угорські, румунські та ін.). Всі вони були перепрофільовані на російські.

Протягом четвертої п'ятирічки було відтворено і систему вищої освіти.

Внаслідок проведеної після війни реорганізації кількість вищих навчальних закладів в УРСР зменшилась у порівнянні з довоєнним періодом, тоді як кількість студентів зросла з 99 до 325 тис. (на 1956 р.). Правда, майже половина з них навчалась на заочних і вечірніх відділеннях.

Викладання в більшості вузів велося російською мовою

3. Розвиток літератури і мистецтва. «Ждановщина» в Україні

Після війни було відновлене переслідування та ідеологічний тиск. Нова хвиля боротьби з "буржуазним націоналізмом" припадає на 1950-ті рр. Це відбилося в таких документах ЦК КП(б)У як "Об искажении и ошибках в освещении истории украинской литературы в – Очерке истории украинской литературы, „Про журналы "Вітчизна" і "Перець". У 1947 р. на пленумі Спілки письменників огульній критиці були піддані романи Ю.Яновського "Жива вода", І.Сенченка "Його покоління", повість П.Панча "Блакитні ешелони". У 1951 р. була розгорнута гучна кампанія проти вірша В.Сосюри "Любіть Україну", в якому нібито був відсутній класовий підхід. Зтих самопозицій критики зазнавала творчість М.Рильського.

Були проведені кампанії по розвінчуванню кібернетики і генетики як буржуазних наук, що зумовило відставання вітчизняної науки. Трагічна доля спіткала Українську греко-католицьку церкву (УГКЦ) в Західній Україні. У першій половині ХХ ст. УГКЦ була носієм національної ідеї, одним з важливих чинників самосвідомості західних українців, їх духовної та етнічної консолідації. Підтримка УГКЦ українського повстанського руху та її незалежність від радянських владних структур стали головними причинами її ліквідації. У квітні 1945 р. було заарештовано митрополита УГКЦ Й. Сліпого та єпископів. За сприяння НКВС та за ініціативи релігійних діячів Г. Костельника, М. Мельника, А. Пельвецького 8-10 березня 1946 р. відбулося проведення Львівського собору, який ухвалив рішення про скасування Берестейської унії 1569 р., розрив відносин із Римом і воз'єднання УГКЦ з Російською православною церквою. Після собору УГКЦ вимушена була діяти підпільно. Наслідком антицерковної політики радянської влади стали глибокі моральні деформації, зростання бездуховності.

Відеоматеріал. Повоєнна відбудова України: правда і міфи URL: <https://www.youtube.com/watch?v=qJwRBkRoGWc>

Тема. Якість розвитку українського мистецтва у другій половині 60-х –80-і рр. ХХ ст.

1. Політика правлячої комуністичної партії у сфері культури після смерті Сталіна.
2. Мистецтво України за часів хрущовської «відлиги».
3. Українське мистецтво в умовах кризи авторитарного режиму: естетичний аналіз.
4. Доля митців-дисидентів.

Поняття: «відлига», шістдесятники, дисиденти.

Література:

1. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? – Мюнхен : Сучасність, 1968.
2. Заставний Ф. Українська діаспора. Розселення українців в зарубіжних країнах / Ф. Заставний. – Львів, 1991.
3. Історія українського мистецтва: у 5 т. / НАН України. ІМФЕ ім. М.Т. Рильського ; гол. ред. Г.Скрипник. – К., 2007. – Т.5: Мистецтво ХХ ст.
4. Історія української архітектури / Ю.Асеев та ін. – К : Техніка, 2003.
5. Нурок А.Ю. Мастера советской станковой графики. – М. : Издательство Академии Художеств СССР, 1962 / <http://artyx.ru/books/item/f00/s00/z0000008/index.shtml>
6. Хархун В.П. Соцреалістичний канон в українській літературі: генеза, розвиток, модифікації: монографія / В.П.Хархун. – Ніжин : ТОВ «Гідромакс», 2009. – 508 с.

Рекомендації для дискусії:

1. Політика правлячої комуністичної партії у сфері культури після смерті Сталіна. Проаналізуйте зміну партійної політики у сфері культури після смерті Сталіна. Як позначилась на культурі десталінізація? Схарактеризуйте ситуацію у мистецькому житті України за часів лібералізації тоталітарного режиму в середині 1950-х – середині 60-х рр. Зробіть висновок: означало чи ні розвінчання культу особи відмову від стратегії культурного будівництва радянської держави? Знайдіть у літературі відповідь на питання наслідків для культури України десталінізації (були чи ні припинені ідеологічні кампанії проти інтелігенції, уповільнено чи ні процес русифікації тощо?).

2. Мистецтво України за часів хрущовської «відлиги». Характеризуючи «відлигу», пригадайте, що у 1950-і рр. продовжили активну творчість поети старшого покоління – П.Тичина, М.Бажан, М.Рильський. Знайдіть відповідь на питання: твори яких українських письменників відрізнялися справжнім реалізмом, на відміну від заідеологізованого та догматизованого соціалістичного реалізму? Перекажіть головну ідею таких творів як: автобіографічна повість «Зачарована Десна» О.Довженка, романи «Кров людська – не водиця», «Хліб і сіль», «Правда і кривда» М.Стельмаха, романи «Тронка», «Людина і зброя» О.Гончара, роман «Вир» Г.Тютюнника, роман «Дикий мед» Л.Первомайського, поеми «Розстріляне безсмертя», «Мазепа», повість «Третя рота» В.Сосюри.

Відомо, що «хрущовська відлига» відзначилась поверненням в українську культуру несправедливо забутих або репресованих імен. В Україну повернулися реабілітовані письменники, зокрема: Б.Антоненко-Давидович, М.Годованець, Н.Забіла, О.Ковінька, З.Тулуб, Г.Хоткевич. Які мистецькі напрямки вони представляли? Продовжить складати список. Яка подальша доля цих митців? Наприкінці 1950-х – на початку 1960-х років у літературу прийшли нові імена: М.Вінграновський, Є.Гуцало, І.Драч, Р.Іваничук, В.Коротич, Д.Павличко, М.Руденко, В.Симоненко, В.Шевчук. Зробіть біо-бібліографічне дослідження щодо життя і творчості українських письменників зазначеного періоду (перелік імен оберіть самостійно). Вагомою подією в культурному житті України стало запровадження в 1962 р. республіканської літературно-мистецької премії імені Т.Г.Шевченка. Її лауреатами стали О.Гончар, І.Вільде, А.Головко, Ю.Збанацький,

П.Загребельний, Д.Павличко, Ю.Мушкетик та ін. Знайдіть відповідь на питання: за які творчі здобутки у цей час держава нагороджує премією? Лібералізація позначилася й на творчості відомих композиторів тих років: С.Людкевича, Г.Майбороди, П.Майбороди, Л.Ревуцького, Ю.Мейтуса.

У жанрі оперети видатних успіхів досягли А.Кос-Анатольський, О.Сандлер, Я.Цегляр та ін. Здобули велику популярність пісенні твори О.Білаша, А.Філіпенка, І.Шамо. Підготуйте презентацію біографії і творчості композитора за власним вибором. Образотворче мистецтво було представлене працями таких майстрів, як М.Дерегус, В.Касяян, К.Трохименко, О.Шовкуненко, Т.Яблонська. Працювали майстрині декоративно-прикладного мистецтва К.Білокур³⁸ і М.Примаченко³⁹. Зробіть аналіз робіт художників за стилем та змістом.

Як Ви розумієте тезу, що шістдесятники представляли внутрішню моральну опозицію до радянського тоталітарного державного режиму? Яка доля спіткала митців-шістдесятників? Необхідно знати їх прізвища, стислі біографічні данні і творчі здобутки. При необхідності підготуйте матеріал у вигляді таблиці. 3. Українське мистецтво в умовах кризи авторитарного режиму: естетичний аналіз. Вивчаючи українське мистецтво в умовах кризи авторитарного режиму, зверніть увагу на якість та темпи розвитку української культури у другій половині 60-х – 80-і рр. ХХ ст. Проведіть самостійне дослідження: опитайте людей старше 1980 року народження з приводу мистецьких уподобань радянської епохи. На семінарському занятті підведіть у групі підсумок, виділивши мистецькі уподобання радянської родини: улюблені стрічки, музичні твори, театральні постановки, книги тощо. Зробіть висновок: досягла радянська держава поставленої мети в ідеологічній сфері, зацікавила громадян виробничою проблематикою, героїзацією «революційного минулого» у мистецтві; зуміла контролювати дозвілля радянської людини чи ні? Яке місце у цьому переліку займає закордонне мистецтво?

Перегляньте стрічки «Тіні забутих предків» (реж. С.Параджанов) і «Білий птах з чорною ознакою» (реж. Ю.Ілленко, І.Миколайчук). Зробіть естетичний аналіз мистецького твору за вибором.

Методичні поради. Оберіть ідейно-тематичний аналіз, який ще називають проблемним. Віддаючи перевагу цьому виду аналітичної роботи, варто розглянути особливості життєвого матеріалу, його зв'язку з проблемами та ідеями, проаналізувати особливості композиції і сюжету, систему образів, охарактеризувати найважливіші художні деталі й словесні засоби.

4. Доля митців-дисидентів. Складіть таблицю із назвою «Українські митці і дисидентський рух». У ній зазначте їх прізвища, мистецькі здобутки, які форми приймав протест і яка спіткала доля у тоталітарній державі. Зробіть висновок про досягнення українського радянського мистецтва і визначте роль ідеології і пропаганди у його розвитку. Питання для самоконтролю: 1. Охарактеризуйте позитивні і негативні явища в розвитку української культури у повоєнний час. 2. Назвіть фільми, які здобули широку популярність в цей період? 3. Що дала митцям хрущовська «відлига»? 4. Назвіть видатних представників українського мистецтва другої половини ХХ ст.

Тема. Мистецькі процеси України в умовах нової соціальної реальності

1. Постмодерн як парадигма сучасного мистецтва.
2. Формування нової соціокультурної дійсності в Україні наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст.
3. Мистецтво України в умовах зростання національно-культурної ідентичності.
 - 3.1. Театр і кіно в сучасній Україні.
 - 3.2. Стан українського живопису та фотомистецтва.
 - 3.3. Здобутки українська література часів незалежності.
 - 3.4. Сучасна концепція архітектурних споруд в Україні.

Поняття: абстракціонізм, абсурдизм, авангардизм, бриколаж, ентропія соціально-культурна, концептуалізм, симулякр, постмодернізм, холізм, хронотоп, концептуальне мистецтво, трансавангард, пльонтанізм, нонконформізм.

Література:

1. Ващенко М. Традиція та новаторські риси у творчості Григорія Синиці // Мистецтвознавство. – 2014. – №2. / <http://art-motion.com.ua/pdf/t2014-02-02vaschenko.pdf>
2. Гиперреальность образности. Аппликационные монтажи Александра Супруна // Все о фотографии. Национальный Союз фотохудожников Украины / http://photospilka.com/index.php?id=165&option=com_magic&task=view
3. Затонський Д.В. Модернізм і постмодернізм. – Харків, 2000.
4. Зубавіна І.Б. Час і простір в кінематографі / І.Б.Зубавіна. –К. : Інтертехнологія, 2008. – 448 с.
5. Марчук І. Альбом-каталог. – К. : ТОВ «Атлант ЮЕмСі», 2004.
6. Мистецтво незалежної України (навчальний посібник) – ред. проф. Анучиної Л.В. / http://www.adhdportal.com/book_2360.html
7. Харчук Р.Б. Сучасна українська проза. Постмодерний період. – К. : Академія, 2011 / <http://academia-pc.com.ua/product/142>
8. Шевнюк О.Л. Культуроолгія: Навч. посіб. – К. : Знання Прес, 2004. 9. Эко У. Инновация и повторение. Между эстетикой модерна и постмодерна // Философия эпохи постмодернизма. / http://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Culture/Eko/Inn_Povt.php

1. Постмодерн як парадигма сучасного мистецтва. Поняття «постмодерн», «постмодерністський», «постмодернізм» багатозначні. Вони використовуються не тільки для позначення сучасного напрямку у мистецтві, а для характеристики певних тенденцій у способі життя, етиці, політичному мисленні, релігії тощо. Можемо говорити про феномен культури епохи постмодерну. Початок її у західному світі приходить на 1970-і рр. Кардинальні політичні та світоглядні зміни, що характеризувалися появою постколоніального світу та поліцентричності та змінили євроцентричність і стали причиною появи постмодернізму. Паралельно в 1970-80-ті рр. у філософських і гуманітарних дослідженнях з'являється напрям постструктуралізму. Якщо ідеалом модернізму була свобода самовираження митця, то постмодерніст, упевнений у хаотичності навколишнього інформаційного світу, надає перевагу маніпуляції вже відомими чужими кодами. Одна з головних ідей постмодернізму: текст не відображає реальності, а творить нову реальність. Точки росту нового знання виникають лише на стиках наук. Поступово формується ідея цінності екологічної індустрії, людської якості науки.

Суттю постмодерного світу став не першообраз, а відеообраз. Поява телевізорів, комп'ютерів кардинально змінило життя постіндустріального суспільства. Відеообраз – симулякр став віртуальною реальністю. Сучасне мистецтво, також потрапило у віртуальний вимір і виглядає краще саме на сторінках журналів, екранах телевізорів. У праці «Галактика Гутенберга» М.Маклюєн підтверджує цю думку: з кінця 60-х рр. ХХ ст. прийшло глобальне сприйняття – гіперцепція – через образи телебачення й інші електронні засоби. Отже, більшість сучасних видовищ, що відносяться до масової культури, претендують на те, щоб називатися мистецтвом, але, по суті насичені симулякрами, в яких неможливо наблизитись до суті. Характерними рисами постмодернізму є: деканонізація традиційних цінностей, деконструкція естетичного суб'єкта, стильовий синкретизм, інтертекстуальність, цитатність як метод художньої творчості, фрагментарність і принцип монтажу, іронізм, цинізм, поверховість, естетична вторинність, пародійність, гедонізм, естетизація потворного, змішування високих і низьких жанрів, театралізація всіх сфер культурного буття, репродуктивність і тиражування, орієнтація на споживацьку естетику, запозичення принципів інформаційних технологій.

У культурі постмодернізму поєднуються толерантність, плюралістичність, відкритість, антитоталітарність як заперечення влади над природою й особистістю і водночас – втрата ціннісних критеріїв, емоційності. Популярними стали форми палімпсесту (нашарування різних текстів), гіпертексту (аналог комп'ютерної літератури, яку можна читати з будьякого місця, замінюючи події, героїв), пастішу (попурі, колаж). Приклади використання таких форм можна знайти у різних сферах проявів естетичного у житті сучасного суспільства: роман «Ім'я рози» У.Еко, роман «Хазарський словник» М.Павича. Постмодернізм розмиває кордони між літературою і філософією, історією і кіно, театром і музикою, здійснює ерозію жанрів і стилів, що зумовило посилення інтелектуальності у творчості й водночас привело до виникнення принципової «радісності тексту», прагнення до задоволення, атрактивності.

2. Формування нової соціокультурної дійсності в Україні наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. Формування нової парадигми почалося з 1991 р. Українська незалежність стала фактом міжнародної політики, але їй ще належало стати фактом повсякденного життя, зокрема – культурного. Відомства, що «опікувалися» питаннями культури продовжили працювати за інерцією, виконуючи основну свою функцію – адміністративно-господарчого управління підпорядкованими закладами. Це значною мірою уповільнило процеси трансформації мистецького життя. Ще одна відмінність періоду початку 1990-х рр. – партикуляризація (лат. *particularis* окремих, частковий) та регіоналізація культурної політики: коли в одній області демонтували пам'ятники Ленінові, перейменовували вулиці, відроджували національну культуру; в іншій – відзначали радянські свята. Поступово у суспільстві склалася соціокультурна ситуація, що характеризувалася новими соціально-економічними умовами, європейською системою цінностей, новими формами власності, іншим характером стосунків між людьми. Відкритість кордонів зробила постмодерн актуальним для мистецького життя України.

Новий статус в наші дні отримала національна культура. Демократизація суспільного та господарчого життя призвела до появи нової, недержавної мистецької мережі, яка демонструє різну міру потужності, самостійності та прибутковості. Для митців радянської школи соцреалізму це стало певним випробуванням. Несподіваними були результати реалізації права на творчу свободу: □ популярна музика (поняття, що охоплює різноманітні стилі, жанри та напрями масового музикування), образотворче мистецтво, частково театр та література пристосувалися до вимог часу, в той час як кіномистецтво виявилось неготовим до відсутності патерналістської підтримки. Дійсно, до видатків на культуру та мистецтво з місцевих бюджетів включаються витрати на мистецтво (творчі спілки, театри, філармонії, музичні колективи та ін.), які щороку скорочуються. В цих умовах поширеною стала думка про «кризу» української культури, хоча насправді можна говорити лише про господарчий занепад державно-комунальної «галузі культури», цілком залежної від бюджетного фінансування та створеної свого часу для ідеологічної обробки населення. Натомість у культурі і мистецтві йшли складні, суперечливі процеси глибинної трансформації і усвідомлення української культури у світовому контексті.

Роль особистості у питанні вектору розвитку українського мистецтва не варто недооцінювати. Так, із 1992 р. – генеральним директором і художнім керівником Всеукраїнського державного центру фестивалів і концертних програм став Борис Шарварко (1929-2002), з ім'ям якого пов'язують явище псевдофольклорної української культури кінця ХХ – початку ХХІ ст., відоме під назвою «шароварщина». Політолог Микола Томенко стверджував, що саме Б.Шарварко сформував в Україні та поза її межами образ малоросійської культури. Рубіжними для українських митців виявилися події 2013-14 рр., що пов'язані із Революцією Гідності та війною на Сході країни. Більшість з них своїми діями підтримали відродження цінностей свободи та незалежності. Наслідком цих подій стала актуалізація національної тематики в українському мистецтві та прискорення процесів трансформації культурної сфери.

3. Мистецтво України в умовах зростання національно-культурної ідентичності

3.1 Театр і кіно в сучасній Україні. У сучасній Україні та за її межами було продемонстровано низку вітчизняних стрічок, що є різними за жанром. Серед них: історичні, пригодницькі, мелодрами, фільми жахів, трилер, кримінально-драматичні, документальні фільми. «Помаранчеве небо» (реж. Олександр Кірієнко), «Штольня» (реж. Любомир Кобильчук), «Прикольна казка» (реж. Роман Ширман), «Богдан-Зиновій Хмельницький» (реж. Микола Мащенко), «Молитва за гетьмана Мазепу» (реж. Юрій Ільєнко), «Голод-33» (реж. Олесь Янчук), «Дума про Тараса Бульбу» (реж. Петро Пінчук, Євген Березняк), «Чорна Рада» (реж. Микола Засєєв-Руденко), «Ілюзія страху» (реж. Олександр Кірієнко, знятий за мотивами одноіменного твору Олександра Турчинова), «ТойХтоПройшовКрізьВогонь» (реж. Михайло Ілленко), «Плем'я» (реж. Мирослав Слабошпицький), «Пісня пісень» (реж. Єва Нейман) – фільми, що отримали схвальні відгуки критиків і глядачів. У 2012 р. побачив світ кінофільм «Хайтарма» Ахтема Сейтаблаєва, оснований на реальних подіях. Фільм присвячений трагічним подіям в історії кримськотатарського народу, що мали місце в травні 1944 р. – сталінській депортації.

Окремо виділимо стрічки Олесь Саніна «Мамай», що можна віднести до арт-кіно (номінована на «Оскар» у категорії «Кращий іноземний фільм» і історичний драматичний фільм цього ж режисера «Поводир, або Квіти мають очі» (в основу сюжету якого покладено мандри радянською Україною американського хлопчика та українського сліпого музики напередодні та під час Голодомору). Новітній етап документального кінематографу почався у 1994 р. Серед стрічок, що відрізняються майстерністю наступні: «Подорожні» (реж. І.Стрембицький, нагороджена Золотою пальмовою гілкою Канського фестивалю, 2005 р. Стрічка про психічнохворих та літніх самотніх людей, що перебувають у лікарні Будинку ветеранів «складена» з образів-спогадів, які доповнюють думки автора), «Україна. Точка відліку» (реж. С.Буковський), «Війна. Український рахунок» (реж. Сергій Бурковський, нагороджена Національною премією України імені Тараса Шевченка), «Назви своє ім'я» (реж. Сергій Бурковський. Стрічка про історію Голокосту в Україні. Продюсер Стівен Спілберг) тощо. Серед відомих українських акторів наступні: Георгій Хостікоєв, Олексій Вертинський, Богдан Ступка (1941-2012) і Остап Ступка, Олексій Петренко, Богдан Бенюк, Олександр Бондаренко, Ада Роговцева тощо. Отже, сучасне українське кіно замовило про себе як про самотню частину української культури, відроджує естетичне значення цього виду мистецтва та відповідає духовним та моральним запитам суспільства. У той же час воно значно поступається технічним можливостям нашого часу.

Проблеми українського театру новітньої доби у сучасних мас-медіа часто пояснюють зниженням соціального престижу театральної діяльності, тим, що репертуарні плани виявляють невідповідність п'єс сучасним соціальним проблемам та відсутністю державної програми розвитку театру. Дійсно, наявна конкуренція за увагу глядача у сучасних умовах значно посилилася. Форми дозвілєвої діяльності різноманітні і змінюються у залежності від того, що бажає досягнути людина завдяки дозвілєвій діяльності. Порівняно з іншими видами мистецтва, театр повільно реагує на вимоги часу. Репертуар провідних установ України, а серед них: Київський національний академічний театр оперети, Національний академічний драматичний театр імені Івана Франка, Київський академічний театр «Колесо», «Вільна сцена» (м.Київ), Єврейський музично-драматичний театр ім. Шолом-Алейхема, Національний академічний український драматичний театр імені М.Заньковецької у Львові, Харківський державний академічний український драматичний театр ім. Т. Шевченка, Дніпропетровський український театр ім. Т.Г.Шевченка, Запорізький академічний обласний український музично-драматичний театр імені Володимира Магара тощо дозволяє говорити про традиційні підходи, що характеризують цей вид мистецтва і класичний репертуар. Театральне мистецтво, що пов'язане з новаторськими пошуками також представлено в Україні (наприклад, реж. народний артист України Роман Віктюк). Отже, театр завжди виступав у ролі соціального інституту, здатного формувати естетичні смаки та реагувати на актуальні потреби часу.

Сьогодні театр здобув унікальні технічні можливості. Він вражає яскравістю костюмів (що у дрібніших деталях відбивають епоху, до якої відноситься дія вистави), видовищністю різноманітних декорацій, багатством звукового оформлення тощо. Але він повинен якісно змінитися: це стосується як режисерських постановок, так і гри акторів, а також відповідності репертуару загальнолюдським та психологічним проблемам. Режисери повинні звернутися до сучасного світового досвіду, не забуваючи традиційних вітчизняних знань та майстерності.

3.2. Стан українського живопису та фотомистецтва.

Живопис у сучасній Україні розвивається кількома шляхами. По-перше, представлена достатньо потужна генерація малярів, що репрезентують радянську школу живопису. Навчені реалістичній техніці, вони представляють сьогодні, як правило, монументальний живопис, пейзаж, портрет тощо. По-друге, відроджуються тенденції, що властиві національній традиції. Так, отримала визнання творчість одного з засновників нового напрямку в монументальному живописі Синиці Григорія Івановича (1908-1996) (учень монументаліста Бойчука «українська національна колористична школа»), яка протягом кількох десятиліть замовчувалась. Він винайшов нову монументальну техніку і дав їй назву «Флоромозаїка» (використання флори і фауни для створення образів, що в композиційній викладці дають великий естетичний ефект завдяки фактурній та кольоровій єдності). Для цього мистецького напрямку було розроблено унікальний за міцністю клей. Одна з останніх робіт майстра «Блакитний Дніпро».

Григорій Синиця По-третє, у сучасному живописі України присутня нова генерація художників, чия творчість презентує тенденції властиві модерну та постмодерну. Серед них виділимо відомих митців у країні та за її межами. Павло Маков – член Королівського товариства живописців та графіків Великої Британії, член-кореспондент Академії мистецтв України. П.Маков називає себе українським художником, з огляду на те, що він живе в Україні та осмислює українську дійсність. Він порівнює свою ситуацію з проблемами саморепрезентації каталонських митців, разом із тим, виступає проти того, щоб сучасне мистецтво ґрунтувалося на фольклорі. Одна з останніх робіт автора – експозиція «Межа» – сума роздумів, які сформувалися у 2011-2015 рр., аналіз подій навколишнього буття. Сюди проникають такі незвичні елементи як контейнери, розбиті дороги, що склалися у родинні зв'язки та генеалогічні дерева, відбитки пальців та бетонні блоки. Складна філософія супроводжує роздуми автора: ці символи грають свої ролі: контейнер ховає власний вміст, перешкоджаючи «відкритості»; ясні шляхи зникають, перетворюються на прямі лінії, чітко акцентовані розкладеними блоками; аби перетнути межу, треба залишити відбиток пальця, а десь навпаки – краще сховати.

Самобутністю відрізняється мистецтво народного художника України, лауреата Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка, людини, що увійшла до переліку 100 найвизначніших геніїв сучасності (за версією британської газети The Daily Telegraph, 2007), творця нового стилю – пльонтанізму – Івана Марчука. Його вираз «Я міг би розмалювати небо і не повторитися» – є крилатим.

Фотомистецтво України представляють як молоді майстри, так і титуловані, відомі у світі фахівці. Серед таких класик української фотокартки Олександр Данилович Супрун. Створені ще за радянських часів напівтонові фотомонтажі «Пегас» (1974), «Весна в лісі. Конвалії» (1975), «Соняхи-2» (1975) та інші стали програмними творами фотохудожника та сформували неповторний авторський стиль. Його роботи увійшли до золотого фонду української фотомистецької фотографії та зберігаються в музеях і приватних колекціях Європи та Америки. За останні 30 років фотороботи О.Супруна понад 800 разів брали участь у вітчизняних та закордонних фотовиставках і салонах в 38 країнах світу, отримали понад 200 нагород різного гатунку та мають численні публікації (понад 300).

Олег Михайлович Огородник – український фотомитець, громадський діяч, член Національної спілки фотохудожників України. Ціла епоха у сходженні творчої фотокартки пов'язана з іменами Валентини Опольської, Бориса Панова, неймовірним майстром портрету

Миколою Тинкалюком. За фотографічним рейтингом Михайло Бондар третій у світі і перший в Європі. Несподівано бачить буденність та неголосне життя Любов Савельєва, у чому можна переконатися з її фотоальбомів. Фотожурналіст Сергей Гуменюк має низку власних творчих проєктів (серед них «Рампи світло і закулісся», «Кароста», «Колеги»), професійними є роботи засновника першої в Україні приватної Фото галереї Олександра Купчинського, Олександр Харват працює в жанрах жива природа, архітектура, діти, пейзаж. Головою Запорізької обласної організації НСФХУ та Запорізького народного фотоклубу «Запоріжжя» є заслужений діяч культури України Олег Бурбовський (адреса Спільки м. Запоріжжя, пр. Соборний, 159). Він є учасником понад 400 міжнародних і національних фотовиставок. З іншими роботами представників Спільки фотохудожників України можна ознайомитися на офіційному сайті (<http://photospilka.com/gallery/>).

3.3. Здобутки українська література часів незалежності. Унаслідок відкритості українського суспільства до контактів із культурою інших країн сучасна українська література зробила крок у бік осмислення досі заборонених тем (Голодомор, психологічні та соціальні проблеми), використанням нових стилістичних прийомів та естетичних орієнтацій (неопозитивізм, неомодернізм, передпостмодерні явища, постмодернізм, феміністичне письмо, альтернативне самовираження, різноманітні, уживання нецензурної лексики та суржику), межових стильових явищ та змішанням жанрів. Як завжди актуальною є творчість Ліни Василівни Костенко. Вже у новому тисячолітті світ побачили її нові роботи: поема «Берестечко» (2010 р), збірка «Гіацинтове сонце», «Записки українського самашедшого» (2010 р.), поетична збірка «Річка Геракліта» (2011). Поет М.Вінграновський написав яскравий роман «Наливайко». Повертаються в Україну твори українських емігрантів – Є.Маланюка, У.Самчука, В.Барки, І.Багряного («Сад Гетсиманський», «Тигролови»), Юрія Тарнавського та ін. Національною премією України імені Тараса Шевченка відзначений за історико-патріотичний роман «Залишенець. Чорний ворон» В.Шкляр. Автор відтворює одну із сторінок української історії – боротьбу українських повстанців проти радянської влади у 1920-х р. Цей роман став знаковим явищем в українській літературі, а його рамки вийшли далеко за межі художньої цінності. З'явилися молоді літератори, які намагаються по-новому вирішити літературні проблеми, йти в ногу зі світовим літературним процесом. Це – дочка Ліни Костенко О.Пахльовська, О.Забужко, Ю.Андрухович, К.Москалець, Є.Пашковський та ін.

Жанр історичної романістики розвивають Юрій Мушкетик, Роман Федорів. Роман Р.Іванчука «Орда» продовжує традиції П.Куліша. Відомо, що постмодернізм розвивається в жанрах фантастичної притчі, роману-сповіді, антиутопії, оповідання, міфологічної повісті, соціальнофілософського й соціально-психологічного роману та ін. Жанрові форми можуть поєднуватися, відкриваючи нові художні структури. У той же час, український постмодернізм має відмінності, оскільки не виростав на ґрунті глобальної інформатизації суспільства. Його простором перетворень стала відроджена національна традиція (барокова, класична, романтична, авангардна). Для діяльності літературних гуртів «Пропала грамота», Лу-ГоСад, Бу-Ба-Бу, «Нова дегенерація», характерне демонстративне блазнювання, у якому в іронічній формі піддаються трансформації усталені цінності. Герої романів Ю.Андруховича «Рекреації», «Московіада», «Перверзія», книг О.Забужко профанують світ від неспроможності порозумітися одне з одним, їхні діалоги – спосіб приховати порожність буденності буття. Однак іронія та самоіронія породжує життєстверджуючу стихію народного карнавалу.

3.4. Сучасна концепція архітектурних споруд в Україні. Мова сучасної архітектури стає більш глобальною, плюралістичною за творчим спрямуванням, але водночас значущу роль відіграють нові творчі пошуки прогресивних напрямів, принципів та прийомів вирішення форми та змісту в архітектурі. В творчості київської генерації українських архітекторів все частіше зустрічаються прояви постмодерну, продукту постіндустріальної епохи і хай-теку. Що є свідченням віддзеркалення глобалізації процесу розвитку світової архітектури. У нових будовах стильового спрямування вдало використовуються нові

конструктивні та художньо-пластичні можливості як традиційних будівельних матеріалів, так і нових – легкі металопластикові конструкції, вишукані оздоблювальні матеріали (готель «Хрещатик», арх. Л.Філенко; банк «Україна», архітектор С.Бабушкін та ін.; офісний центр «Київ-Донбас», архітектор В.Жежерін та ін.; готельно-офісний центр «Східний горизонт», арх. О.Комаровський) і багато інших новітніх будов. Реконструкція та оновлення майдану Незалежності у м.Києві також стала знаковою подією, бо утвердила новий архітектурно-художній імідж України. З'являються сучасні хмарочоси, як-то: Арк Палас в Одесі. З кінця 1980-х рр. відновилося будівництво релігійних споруд. Нові православні церкви та собори будують переважно у візантійському стилі, рідше у класичному або готичному стилях.

Зустрічаються будівлі у стилі українського бароко (собор Архієпископа Харківського Олександра, збудований у 2004 р.). Сучасні архітектори творчо переосмислюють стильові форми традиційного зодчества. Так, Микола Обідняк при будівництві Церкви Положення Пояса Пресвятої Богородиці (Львівська архієпархія УГКЦ) увиразнив традиційні просторові засоби побудови нав, бань, світлового середовища храму, додав власне бачення та розуміння; Костел Матері Божої Неустанної Помочі (римокатолицький храм у Львові) збудований із цегли та залізобетону, має мінімалістичний вівтар (арх. Вероніка Венславська) та фасад, що увігнутий із двома сильно піднятими догори волютами, які символізують руки Оранти.

Таким чином, українське сучасне мистецтво знаходиться у стадії трансформації: відбувається відмова від радянських ідеологічних стереотипів та повернення до цивілізаційних, у першу чергу, європейських культурних цінностей. Цей шлях виглядає не як калькування та наслідування постмодерних тенденцій, а як сполука новітніх мистецьких ідей на ґрунті усвідомлення національної ідентичності.

Питання для самоконтролю:

1. Прокоментуйте слова У.Еко: Постмодерна естетика реабілітує повторення, причому на цьому етапі цікаві не стільки окремі варіації, скільки «варіативність» як формальний принцип, сам факт того, що можна варіювати до нескінченності. Ця нескінченна варіативність володіє всіма характеристиками повторення і лише частково – інновації. Але саме ця «нескінченність» процесу надає новий сенс методу варіації.

2. Актуальними чи ні сьогодні є слова К.С. Станіславського: «У момент творчості слова – від поета, підтекст – від артиста. Якщо б було інакше, глядач не прагнув би в театр, щоб подивитися актора, а сидів би вдома і читав п'єсу»?

3. Дослідить репертуар провідних українських театрів. Зробіть висновок про співвідношення класичних та модернових п'єс.

4. Ознайомтеся із роботами Григорія Синиці. Поясніть у чому проявляється задум митця який він коментував наступним чином: «Я безповоротно зрозумів і засвоїв: народне мистецтво – першоджерело художніх форм... Воно відоме давним-давно, воно жило, набиралося сил у народі, в його надрах. Етнографічні, сюжетні, інші ознаки – це ще не народність. Йдеться про систему мислення, де колір виступає як образ, про глибинне явище самотнього в палітрі художника».

5. Опрацюйте матеріал, що міститься у Додатках. Знайдіть представників сучасного українського музичного мистецтва. До яких стильових напрямків відноситься їхня творчість?